

बलात्कार (Rape) / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (Sexual Assault) आणि अॅसिड हल्ला (Acid Attack) यामध्ये बळी पडलेल्या महिला आणि बालकांना अर्थसहाय्य व पुनर्वसन करण्यासाठी “ मनोधैर्य ” योजना राज्यात सुरु करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०११/ प्र.क्र.६ / का-२,

नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,

मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.

तारीख: २१ ऑक्टोबर, २०१३.

प्रस्तावना —

बलात्कार (Rape) / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (Sexual Assault) / अॅसिड हल्ला (Acid Attack) करणाऱ्या गुन्हेगारांना गंभीर शिक्षा देणे आवश्यक असतांनाच या गुन्ह्यांतील पिडीत महिला व बालकांना प्रतिष्ठा व आत्मविश्वास पूर्ण स्थिती परत मिळवून देणे हे तितकेच आवश्यक आहे. पुनःस्थापक न्यायाच्या तत्त्वानुसार अशा महिला व बालकांना शारीरिक आणि मानसिक आघातातून बाहेर काढण्यासाठी प्रयत्न करणे, वित्तीय सहाय्य देणे, तसेच समुपदेशन, निवारा, वैद्यकिय व कायदेशीर मदत इत्यादी आधारसेवा तत्परतेने उपलब्ध करून त्यांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक आहे.

२. दिल्लीतील घरकाम करणाऱ्या महिलांचा मंच विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया व इतर यांच्या रिट विनंती अर्ज (सीआरएल) क्र.३६२/९३ याप्रकरणी मा.सर्वोच्च न्यायालयाने बलात्कारास बळी पडलेल्या दुर्दैवी महिलेचे अश्रू पुसण्यासाठी एक योजना विकसित करावी, असे निर्देश दिले आहेत. त्याचप्रमाणे मा.सर्वोच्च न्यायालयाने क्रिमिनल रिट पिटीशन १२९/२००६ या प्रकरणी अॅसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या व्यक्तींना अर्थसहाय्य करण्याबाबतची योजना तयार करण्याचे निर्देश दिलेले आहेत. त्याचप्रमाणे Protection of Children from Sexual Offences Act २०१२ (POCSO) या कायद्यांतर्गत १८ वर्षाखालील बालकांच्या लैंगिक अत्याचार प्रकरणी त्यांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक आहे. या

अनुषंगाने बलात्कार (Rape) / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (Sexual Assault) / अॅसिड हल्ला (Acid Attack) यामध्ये पिडित महिला आणि बालकांना अर्थसहाय्य व पुनर्वसन करण्यासाठी “ मनोर्धर्य ” ही योजना महाराष्ट्र राज्यात सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय—

बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ल्यातील पिडीत महिला व बालकांना पुनःस्थापक न्यायाची खात्री देण्यासाठी महाराष्ट्र राज्यात “मनोर्धर्य” ही योजना दिनांक २.१०.२०१३ पासून सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. या योजनेची अंमलबजावणी खालीलप्रमाणे करण्यात येईल :-

i) ही योजना महाराष्ट्र राज्यात दिनांक २.१०.२०१३ पासून घडलेल्या घटनांसाठी अंमलात येईल.

ii) बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या महिला, बालके व त्यांच्या वारसदारांना तातडीने आर्थिक मदत आणि मानसोपचार तज्ञाची सेवा उपलब्ध करून देण्यात येईल,

iii) बलात्काराची (Rape) व्याख्या ही, भारतीय दंड संहिता (IPC) मधील कलम ३७५ व ३७६, ३७६(२), ३७६(A), ३७६(B), ३७६ (C), ३७६(D) आणि ३७६ (E) प्रमाणे राहिल. त्याचप्रमाणे बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (Sexual Assault) ची व्याख्या Protection of Children from Sexual Offence Act, २०१२ (POCSO) मधील कलम ३, ४, ५ व ६ मध्ये निश्चित केल्याप्रमाणे राहिल आणि अॅसिड हल्ला (Acid Attack) ची व्याख्या ही भारतीय दंड संहिता (IPC) कलम ३२६(A) आणि ३२६(B) प्रमाणे राहिल.

iv) बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या महिला, बालके व त्यांच्या वारसदारांना गरजांनुसार निवारा, समुपदेशन, वैद्यकीय मदत, कायदेशीर सहाय्य, शिक्षण व व्यावसायिक प्रशिक्षण यासारख्या आधार सेवा उपलब्ध करून पुनःस्थापक न्याय देण्यात येईल.

v) या योजनेतर्गत बलात्कार व बालकांवरील लैंगिक अत्याचार प्रकरणी किमान रु.२,००,०००/- (रुपये दोन लाख फक्त) व विशेष प्रकरणामध्ये कमाल रु.३,००,०००/- (रुपये तीन लाख फक्त) अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल. त्याचप्रमाणे अॅसिड हल्ल्यात जखमी झालेल्या महिला व बालकांस त्यांचा चेहरा विद्रुप झाल्यास अथवा कायमचे अपंगत्व आल्यास रु.३,००,०००/- (रुपये तीन लाख फक्त) आणि अॅसिड हल्ल्यात इतर जखमा झालेल्या महिला व बालकांना रु.५०,०००/- इतके अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

vi) महिला व बाल विकास विभागामार्फत प्रस्तुत योजनेअंतर्गत बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ला पिडित महिला व बालक यांना अर्थसहाय्य देण्यात येणार असल्यामुळे गृह विभागाच्या किंवा अन्य विभागाच्या योजनांमध्ये सदर पिडितांना अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहणार नाही.

vii) पोलीस ठाणे अंमलदार / पोलीस अधिकारी यांनी एफ.आय.आर. दाखल होताच जिल्हा क्षती सहाय्य व पुनर्वसन मंडळाचे अध्यक्ष (जिल्हाधिकारी / निवासी उपजिल्हाधिकारी), जिल्हा पोलीस अधीक्षक, जिल्हा शल्य चिकित्सक / जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना ई-मेलद्वारे अथवा एसएमएसद्वारे थोडक्यात माहिती सादर करतील. जेणेकरून पिडित महिला व बालकाच्या मदतीकरीता जिल्हा मंडळाची बैठक तातडीने बोलाविण्यात येईल. त्याचप्रमाणे जिल्हा शल्य चिकित्सक व मुंबईत अधिष्ठाता, सर. जे.जे.रुग्णालय / कामा रुग्णालय यांचेमार्फत तातडीने वैद्यकीय सेवा उपलब्ध करून देता येईल व आवश्यकतेनुसार शासकीय कर्मचाऱ्यांना अनुज्ञेय असलेल्या शासन मान्यता प्राप्त खाजगी रुग्णालयात औषधोपचारासाठी दाखल करण्यात येईल. या कार्यवाहीत फिर्यादीची / पिडित महिला व बालकाची ओळख गुप्त ठेवण्यात येईल. या संदर्भात मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्यात येईल.

viii) सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या शासन परिपत्रक क्र.संकीर्ण-२०१३/प्र.क्र.५५/आरोग्य-३, दिनांक १०.५.२०१३ अन्वये लैंगिक छळ झालेल्या स्त्रियांची वैद्यकीय तपासणी करण्याबाबत निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक सूचनांची अंमलबजावणी करण्यात येईल.

२. या योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी यांचे अध्यक्षतेखाली जिल्हास्तरावर जिल्हा गुन्हेगारी क्षती सहाय्य व पुनर्वसन मंडळ (District Criminal Injuries Relief and Rehabilitation Board)

स्थापन करण्यात येत आहे. यापुढे याचा उल्लेख “ जिल्हा मंडळ ” असा करण्यात येईल. बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ल्यात बळी पडलेल्या पिडीत महिलांना व बालकांना तातडीने मानसिक आधार मिळण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यात प्रशिक्षित “ Trauma Team” नियुक्त करण्यात येईल. घटना घडल्यावर “ Trauma Team ” महिला / बालक अथवा यथास्थिती त्यांच्या कुटुंबियांची तात्काळ भेट घेवून, त्यांना समुपदेशन, मार्गदर्शन, व इतर सवलती देण्यासाठी त्यांची मदत करेल. जिल्हा स्तरावरील “ Trauma Team ” मध्ये प्रामुख्याने महिला समुपदेशक, वैद्यकीय अधिकारी, सहाय्यक व्यक्ती (Support person) व पोलिस अधिकारी यांचा समावेश असेल व त्यांना आवश्यक प्रशिक्षण देण्यात येईल. याबाबत सविस्तर मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

३. जिल्हास्तरावर जिल्हा क्षति सहाय्य व पुनर्वसन मंडळ (District Criminal Injuries and Rehabilitation Board) ची रचना खालील प्रमाणे राहिल.

१	जिल्हाधिकारी	- अध्यक्ष
२	ग्रामीण क्षेत्रासाठी पोलीस अधीक्षक आणि शहरी क्षेत्रासाठी पोलीस आयुक्त नामनिर्देशित करतील असा पोलीस उप आयुक्त दर्जाचा अधिकारी	- सदस्य
३	जिल्हा शल्य चिकित्सक	- सदस्य
४	जिल्हा सरकारी वकील व शासकीय अभियोक्ता	- सदस्य
५	अध्यक्षांच्या मान्यतेने जिल्ह्यातील महिलांच्या व मुलांच्या सक्षमीकरणासाठी सामाजिक क्षेत्रात काम करणारा तज्ञ व्यक्ती	- सदस्य
६	जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी	- सदस्य सचिव

मुंबई शहरासाठी जिल्हा शल्य चिकित्सक यांच्याऐवजी अधिष्ठाता, सर.जे.जे. रुग्णालय, मुंबई यांची आणि मुंबई उपनगरासाठी अधिष्ठाता, कामा रुग्णालय, मुंबई यांची नियुक्ती करण्यात येईल. त्याचप्रमाणे मा.उच्च न्यायालयातील सरकारी वकील व शासकीय अभियोक्ता यांची मुंबई उपनगर

आणि मुंबई शहर यासाठी नियुक्ती करण्यात येईल. जिल्हाधिकारी यांनी वरील प्रमाणे जिल्हा मंडळ सदस्य नियुक्तीबाबत आदेश तात्काळ निर्गमित करावेत.

४. जिल्हा मंडळाचे कार्ये खालीलप्रमाणे राहिल :-

i) बलात्कार / बालकांवरील लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ला याबाबतची माहिती संबंधीत पोलीस तपास अधिकारी यांचेकडून प्राप्त झाल्यावर यथास्थिती पिडीत महिला व बालक किंवा तिच्या वारसदारास अर्थसहाय्य करणे / पुनर्वसन करण्याबाबत यथोचित निर्णय घेणे. FIR ची माहिती मिळाल्यापासून ७ दिवसाच्या आत मंडळाची बैठक घेणे व अर्थसहाय्याची रक्कम १५ दिवसाच्या आत अदा करणे. तथापि, विशिष्ट परिस्थितीत सदर कालावधी वाढविण्याचे अधिकार जिल्हा मंडळाला राहतील.

ii) अॅसिड हल्ल्यात महिला व बालक यांचा चेहरा विद्रुप झाल्यास किंवा कायमचे अपंगत्व आल्यास मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशाप्रमाणे रु.३,००,०००/- (रुपये तीन लाख फक्त) इतके अर्थसहाय्य धनादेशाद्वारे तात्काळ अदा करणे आणि अॅसिड हल्ल्यात जखमी झाल्यास रु. ५०,०००/- (रुपये पन्नास हजार फक्त) इतके अर्थसहाय्य धनादेशाद्वारे तात्काळ अदा करणे.

iii) भूलथाफा देवून / फसवून / लग्नाचे वा इतर आमिष दाखवून केलेल्या बलात्काराच्या प्रकरणात प्रथम खबरी अहवाल दाखल झाल्यानंतर रु.२,००,०००/- रकमेच्या ५०% रक्कम धनादेशाद्वारे अदा करणे आणि न्यायालयात दोषारोपपत्र दाखल झाल्यावर उर्वरित ५०% अर्थसहाय्य धनादेशाद्वारे अदा करणे.

iv) गंभीर व क्रूर स्वरूपाच्या बलात्काराच्या घटनेमध्ये पिडित महिला व बालक यांना किंवा यथास्थिती त्यांच्या वारसदारांना रु.३,००,०००/- इतके १००% अर्थसहाय्य तात्काळ अदा करणे. गुन्हाचे स्वरूप व तीव्रता ठरविण्याचे अधिकार जिल्हा मंडळाला राहतील.

v) या योजनेअंतर्गत अनुज्ञेय अर्थसहाय्याव्यतिरिक्त बलात्कार / लैंगिक अत्याचार / अॅसिड हल्ल्यात पिडित महिला व बालक यांना वैद्यकीय उपचार, प्रवास व इतर अनुषंगिक तातडीच्या खर्चासाठी प्रत्येक प्रकरणात कमाल रु.५०,०००/- पर्यंत अर्थसहाय्य करण्याबाबत जिल्हा मंडळ निर्णय घेईल.

vi) पिडीत महिला व बालक आणि फिर्यादी यांची ओळख गुप्त ठेवणे.

vii) या योजनेमध्ये शासकीय किंवा अशासकीय संस्थांशी समन्वय साधून, जिल्हा मंडळ पिडीत महिला व बालकांस कायदेशीर मदत, निवारा, समुपदेशन, वैद्यकीय मदत, शिक्षण व व्यवसायिक प्रशिक्षण, मानसोपचार तज्ञ किंवा इतर स्वरूपाच्या आधारसेवा उपलब्ध करून देण्याबाबत सर्वोत्तम प्रयत्न करेल.

viii) राज्य शासनामार्फत वरील घटनासंदर्भातील अर्थसहाय्य व पुनर्वसनासंदर्भात अन्य योजनांची अंमलबजावणी करणे. उदा. त्यांना नोकरी, व्यवसाय उपलब्ध करून देण्यास मदत करणे.

ix) परिस्थिती अनुरूप इतर योग्य निर्णय घेणे.

५. योजनेंतर्गत सहाय्य.

प्रस्तुत योजनेंतर्गत खालील प्रमाणे अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल.

अ.क्र.	घटनेचे विवरण	अर्थसहाय्य	
		किमान	कमाल
१	बालकांवरील लैंगिक अत्याचार (POCSO Act)	रु.२,००,०००/-	रु.३,००,०००/-
२	बलात्कार (RAPE)	रु.२,००,०००/-	रु.३,००,०००/-
३	अॅसिड हल्ल्यात चेहरा विद्रुप झाल्यास व कायम अपंगत्व आल्यास	रु.३,००,०००/-	रु.३,००,०००/-
४	अॅसिड हल्ल्यात जखमी झाल्यास	रु.५०,०००/-	रु.५०,०००/-

६. या योजनेंतर्गत अर्थसहाय्य देण्याची कार्यपध्दती खालील प्रमाणे राहिल :-

१) जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकार्यांना त्यांच्या जिल्ह्यात घटना घडल्याचे निदर्शनास आल्यावर त्याबाबत स्वतःहून दखल घेवून, संबंधित पोलीस तपास अधिकारी यांचेकडून प्रथम खबरी अहवालाची माहिती घेईल. अन्यथा पोलीस तपास अधिकारी यांच्याकडून प्राप्त माहितीच्या आधारे प्रकरणपरत्वे उपरोक्त परिच्छेद क्र.५ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे जिल्हा मंडळ यथोचित निर्णय

घेईल. संबंधीत पोलीस तपास अधिकारी यांनी FIR दाखल झाल्यावर त्याची माहिती SMS किंवा E-mail व्दारे संबंधीत जिल्हाधिकारी आणि जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना एक तासाच्या आत पाठवावी.

२) आर्थिक सहाय्य मंजूर करण्याबाबत जिल्हा मंडळाचा निर्णय अंतिम राहिल. जिल्हा मंडळामार्फत देण्यात आलेल्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांची राहिल. त्यासाठी त्यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून अधिकार राहतील आणि आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, पुणे यांना नियंत्रक अधिकारी म्हणून अधिकार राहतील.

३) जिल्हा मंडळाकडून आदेश प्राप्त झाल्यावर जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी सदर आदेशानुसार मंजूर रक्कम संबंधीतांच्या बँक खात्यात जमा करेल.

४) अ) सदर जमा केलेल्या रक्कमेपैकी ७५% रक्कम ही Fixed Deposit मध्ये किमान ३ वर्षासाठी ठेवण्यात येईल. उर्वरित २५% रक्कम पिडीत व्यक्ती / पालक यांना खर्च करता येईल.

ब) मात्र अॅसिड हल्ल्यातील पिडितांना ७५% रक्कम खर्च करता येईल व उर्वरित २५% रक्कम ३ वर्षासाठी Fixed Deposit मध्ये ठेवण्यात येईल.

५) पिडीत व्यक्ती ही, अज्ञान असेल, तर अशा प्रकरणांत, अज्ञान बालकाच्या उत्तम हितासाठी व तिच्या कल्याणासाठी निधीचा योग्य वापर होईल, या विषयी जिल्हा मंडळाचे समाधान झाल्यानंतर, रक्कम तिच्या Minor account बँक खात्यामध्ये ७५% रक्कम Fixed Deposit मध्ये ठेवण्यात येईल व ती रक्कम बालक १८ वर्षाचा झाल्यावर त्यास मिळू शकेल. उर्वरित २५% रक्कम बालकाच्या हितासाठी खर्च करता येईल. परंतु किमान ३ वर्ष सदर रक्कम बँकेतून काढता येणार नाही. तथापि, विवक्षित प्रकरणी शैक्षणिक व वैद्यकीय कारणासाठी सदर रक्कम जिल्हा मंडळाच्या मान्यतेने काढता येईल. सदर रक्कमेवरील व्याज बँकेमार्फत पिडीत / पालक यांच्या बचत खात्यात दरमहा जमा करण्यात येईल.

७. केंद्र शासनामार्फत सदर योजनेची अंमलबजावणी सुरु होईपर्यंत सदर योजना राज्य शासनामार्फत राबविण्यात येईल. या योजनेवरील खर्च भागविण्यासाठी आवश्यक निधी उपलब्धतेबाबत स्वतंत्रपणे आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

८. शासन निर्णय, वित्त विभाग, क्र.प्रवास-१०१०/प्र.क्र.२/सेवा-५, दिनांक ३ मार्च, २०१० मधील तरतूदीनुसार जिल्हा मंडळातील अशासकीय सदस्यांना भत्ते अनुज्ञेय राहिल.

९. हा शासन निर्णय नियोजन विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्र. १४९/का १४७२ दि. ११.१०.२०१३ आणि वित्त विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्र. ५५७/१३-व्यय-६ दिनांक १५.१०.२०१३ अन्वये प्राप्त सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१३१०२११६३०२८५८३० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Mahendra
Babusing Hajari

Digitally signed by Mahendra Babusing Hajari
DN: c=IN, o=Government of Maharashtra,
ou=Women & Child Development
Department, postalCode=400032,
st=Maharashtra, cn=Mahendra Babusing
Hajari
Date: 2013.10.21 18:31:57 +05'30'

(म.बा.हजारी)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

१. मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. मा.राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
६. मा.सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

७. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
८. सर्व अप्पर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. मा. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
अ. सदर शासन निर्णयास यथोचित प्रसिध्दी द्यावी.
१०. मा. पोलीस महासंचालक, पोलीस मुख्यालय, मुंबई.
अ. वरील शासन निर्णय राज्यातील सर्व पोलीस अधिकारी यांच्या निदर्शनास आणण्याबाबत कार्यवाही करावी.
११. महाप्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई.
१२. प्रबंधक, मा.उच्च न्यायालय, मुंबई / नागपूर / औरंगाबाद.
१३. विशेष पोलीस महानिरिक्षक, महिला अत्याचार प्रतिबंधक कक्ष, पोलीस मुख्यालय, मुंबई.
१४. सर्व निबंधक, उच्च न्यायालय, खंडपीठ नागपूर / औरंगाबाद.
१५. सर्व जिल्हा न्यायाधिश, जिल्हा न्यायालय, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
१६. सर्व निवासी उप जिल्हाधिकारी, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
१७. सचिव, महाराष्ट्र राज्य बालहक्क संरक्षण आयोग, वरळी, मुंबई
१८. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई.
१९. व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई.
२०. महालेखापाल १/२, (लेखा व अनुज्ञेयता)/ (लेखा परिक्षा), मुंबई / नागपूर.
२१. सर्व विभागीय आयुक्त, महिला व बाल विकास,
२२. आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
अ. वरील शासन निर्णय महिला व बाल विकास विभागांतर्गत सर्व क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांच्या निदर्शनास आणावा.
२३. सर्व जिल्हा न्यायाधिश, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
२४. सर्व जिल्हाधिकारी, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
२५. सर्व पोलीस आयुक्त (शहरी), (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
२६. सर्व पोलीस अधिक्षक (ग्रामीण), (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)

२७. सर्व विभागीय उप आयुक्त, महिला व बाल विकास (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
२८. सर्व जिल्हा शल्य चिकित्सक, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
२९. अधिष्ठाता, सर.जे.जे.रुग्णालय, मुंबई
३०. अधिष्ठाता, कामा रुग्णालय, मुंबई.
३१. जिल्हा सरकारी वकील, (संबंधित जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
३२. सचिव, महाराष्ट्र राज्य समाजकल्याण सल्लागार बोर्ड, मुंबई.
३३. सर्व जिल्हा सरकारी वकील / सरकारी अभियोक्ता, उच्च न्यायालय, मुंबई, खंडपीठ, नागपूर / आरेंगाबाद.
३४. सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांचेमार्फत)
३५. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई शहर / मुंबई उपनगर
३६. वरिष्ठ जिल्हा कोषागार अधिकारी, पुणे.
३७. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
३८. नियोजन विभाग, कार्यासन-१४७२ / कार्यासन-१४११
३९. सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी,
४०. वित्त विभाग (व्यय-६)(अर्थसंकल्प-७), मादाम कामा रोड, मंत्रालय, मुंबई.
४१. अवर सचिव (अर्थसंकल्प), महिला व बाल विकास, मंत्रालय, मुंबई.
४२. सर्व उप सचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
४३. निवड नस्ती/का-२.